

len készítés ösztökélné: elmondani egy közösség megélt történetét. De milyen forró és mennyire hideg múlt ez! S mennyi emberi hasonlóságot fedezhetünk fel benne! Írott változatában pedig nem találni egyetlen hangot, amely ne volna differenciáltan személyes.

Mint illendő, itt is csodával kezdődik a világ: a *Krisztkindli, a kopasz fa és a Hépézl* végtelenül egyszerű és megkapó mese arról a találkozásról, amikor a fényőfát hozó égi jövevényé álcázott nagymama csodát nyújt át unokáinak. S hogy kicsoda a Hépézl? Ez is kiderül a meséből: „Mondtam az öcsémnek, legyen jó, mert elviszi a Hépézl, jön majd lovas szánon, láncokkal csörög, a szán után köti a falubeli rossz gyerekeket...”

Az *Arany legendariom* voltaképpen e kétféle erő – az áldó, kegyes, örömhözó Krisztkindli és a sötét, gonosz, örömtipró Hépézl, avagy a jó és a rossz – emberi méretekre szállított ütközéseit villantja fel. Balogh azonban nem filozófus; történetében a legkisebb jelenség és a történelem legvadabb szürrealizmusa, az idill és a dráma egyaránt érzet. Mint résztvevő szólal meg, hogy szemtanúvá avassa az olvasót.

A kötet egyes szám első személyben beszélő, fejezetről fejezetre szálló szócsöve kópés, üde gyermekhangon vág bele a mesébe, ami az érett férfi monológjával zárul. „Kiértünk a faluból, igen, megyünk, ha nem is

haza, de innen el. Nincs nekem itt már dolgom semmi.” Konok, határozott elköszönés ez. A patrióta búcsúzik a pátriától? Hát, tessék: az utasnak jó utat, az írónak boldog szenvedést – mivelhogy abból él.

KELEMEN LAJOS

(*Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2004,*
146 oldal, 2200 Ft)

IMRE TÖRÖK:

A kert fele

Imre Török válogatott elbeszéléseit tartalmazó kötete a 2004. évi Ünnepi Könyvhét kínálatában a magyar szépirodalom címszó alatt szerepelt. Kérdés, lehet-e egy magyar származású, német nyelven író és azon jelentős irodalmi sikereket magáénak tudó szerzőt magyar írónak tartani. Ő minek tartja magát? „[...] én Magyarországon jöttem világra, ott nőttem föl, első verseimet magyar nyelven írtam. De nem vagyok magyar író.” Akkor hát német? Hiszen „könyveimet németül írom”. De – kérdezi önmagát Török – „érezhetem-e úgy, hogy a német kultúra része vagyok?”

A valahová tartozás, pontosabban ennek igénye, egyszerűen bizonytalansága kísérti Török elbeszéléseit. A kötetben szereplő írásokban (nyolc év prózatermésének javában)

az identitástudat kérdése központi szerepet játszik. Nem egyszer konkrét szociális háttérbe ágyazva, például a Németországban élő török kisebbség problémájaként kerül kifejtésre a téma. A *Névtelen hazatérés* narrátora, egy török származású lány, aki Németországban nő föl, teljes természetességgel használja a *ná-lunk* szót mindannak a kifejezésére, ami német, tehát ami ellentétben áll szülei, nagyszülei hagyománytisztelő török világával. Lassan és fájdalmasan kell rádöbbenie, hogy a biztonságot sugalló szó számára elveszti jelentését: az a közösség, amelyre a meghitt kifejezés vonatkozott, nem vállal vele közösséget. A *Hangyák és csillagok* ciklus írásai állatmesék formájában járják körül ugyanezt a problémát, valamivel tágabb dimenzióban. Lucius, a szülőföldjéről elkeveredett szentjánosbogár számára megkérdőjeleződik létezésének értelme, önmagáról alkotott elképzelésének érvényessége, amikor rádöbben, hogy a hazájában egyetlen feladatának, mi több, szent kötelességének számító világitás Csótányiában eretnekszámba megy, a katicák földjén pedig még csak nem is hallottak arról, hogy valaki ilyen képességgel bírjon.

Legyen szó állatmeséről, életképről vagy egypercesről, Imre Török írásainak nyelvezete a szó legszorosabb értelmében festői. Minden egyes mondat precízen megtervezett színfolt, s mintha az olvasás

folyamatában egy-egy káprázatos kép kelne életre. A hangsúlyos vizualitás következménye a német romantika nagyjaitól, elsősorban Hölderlintől tanult szimbolikus írásmód. De Imre Török ennél is meszebbre merészkedik: a jelkép felmutatásán túlra, az ismeretlen játékozójára. Játékát a szavakkal (kicsit talán túlságosan is) komolyan veszi, s esztétikai eredetű kíváncsisága egy anatómus precizitásával társul, miközben ízekre szedi a szavakat, s a részekből új egészeket alkot.

A gyakorlat mellett eszmei síkon is megjelenik a szerző nyelvfilozófiai érdeklődése. Főként *A lélek székkelyéről* című ciklus egy-egy elbeszélésében kerül érdeklődésének középpontjába az értés, megértés, még inkább a meg nem értés folyamata. Imre Török alapvető tapasztalata leginkább ez utóbbi. Talán – sugallja – minden emberek közti kommunikáció eredménye a félreértés; ha mégis van megértés, az csak nyelven túli lehet.

A félreértésnél is rémisztőbb azonban az az állapot, amelyet a *Levelek a hetedik mennyországból* című ciklusban jelenít meg a szerző. A hetedik mennyországban élők olyan világra tekintenek le, ahol nincs kommunikáció. A helyszínt Török gyermekekkel népesíti be, arra a sztereotípiára építve, hogy „a” gyermekek még tudnak/mernek kérdezni, így olyan problémákat fogalmaznak meg, melyeket a felnőttek már

nem érzékelnek problémaként. Kétséges azonban, létrejön-e a híd, amelyet „a” gyermek szüleinek címzett leveleivel akar létrehozni; kétséges, vajon képes-e „köz-léssé” válni a monológosorozat. Nincs válasz. A diskurzus vége – a világ vége? Addig semmiképpen, amíg lesznek Imre Törökhöz hasonló, harcos-elszántan kérdőjelet kérdőjelre halmozó írók, gondolkodók.

OROSZ KATALIN

(Fordította Nagy Gábor és Chován István, Széphalom Könyvműhely, 2004, 135 oldal, 1600 Ft)

RADOSLAV PETKOVIC:

Sors és körvonal

Radoslav Petković minden bizonynyal kedveli a posztmodern regényt. Egyrészt mert ő maga is azt írt, másrészt mert nemcsak az utalások szintjén, hanem konkrétan is megidézi a nagy elődöket: Milorad Pavićot, a „kazár mestert” és Danilo Kišt, aki a *Holtak enciklopédiájában* egy olyan történetről álmodozott, amely minden más történetet magában foglal, lehetlenné téve ezáltal a valóság elbeszélését. Hasonlóképpen jár el Petković is, ezért nem árt szem előtt tartani: „Az olvasónak tudnia kell, hogy egy történet cseppet sem egyserű módon helyezkedik el az idő-

ben [...] valójában csak az egyidejűség egyesíti őket.” Ez a frappáns megállapítás nemcsak a közvetlen, az olvasóval diskuráló és igen szórakoztató elbeszélői hangot sejteti, hanem azt is, hogy ehhez a megállapításhoz egymást agyafúrt módon keresztező sorsok, múltak, történetek, kommentárok fogják eljuttatni az olvasót.

A napóleoni háborúk idején Triesztben kémkedő szerb származású orosz tengerésztiszt, Pável Volkov sorsa kiválóan alkalmas erre: egyrészt szakmájából kifolyólag, hiszen egy kém élete tele van kalanddal – így a kalandregények kedvelőinek is bőven kijut az izgalmas fordulatokból –, másrészt a különös és sorsszerű találkozások miatt, melyek hatására a főhős eléggé el nem ítélhető módon kissé meghasonlik. Ebben alaposan közrejátszik a Volkov hajójára felkérkedező fura szerzet, illetve szerzetes, az ikonfestő Szpiridon, aki vétve az ikonfestés szabályai ellen csodás arcképeket fest. Egyet egy ősz szakállú férfiról, aki nem más, mint Dorde Branković, az utolsó – önmagát szerb fejedelemként legitimáló – despota. Véletlen, hogy Volkov apja kitalált történeteiben tőle származtatja a családot? Véletlen, hogy később, trieszti fogsága idején Volkov épp annak a történésznek a munkáját olvassa, aki Branković – fiktív – *Krónikájából* dolgozott? A jelen és a jelen története mögött folyamatosan ott kísértenek a múlt és